เรื่อง

"ตน กับ กรรม"

พิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพ

นายกระจ่าง วาดเขียน เปรียญ

294.304
พ397รก

เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

ที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๕

H 9415

ห้องสมุดหนังสืออนุสรณ์งานศพ วัดบวรนิเวศวิหาร
๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๑๕

เรื่อง

"ตน กับ กรรม"

พิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพ

นายกระจ่าง วาดเขียน เปรียญ

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

วันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๕

เลขหมู่ 294.305
พ397ส
เลขทะเบียน 015370

10149

คำนำ

ในงานฌาปนกิจศพ นายกระจ่าง วาดเขียนเปรียญ (คือ มหาแหวน) เจ้าภาพ คือภรรยาได้ขอเรื่องธรรมจากข้าพเจ้า สำหรับพิมพ์แจก เพื่อเป็นที่ระลึกแก่บรรดาญาติมิตร และท่านผู้เป็นที่เคารพนับถือ โดยเหตุที่ นายกระจ่าง วาดเขียน เป็นศิษย์ของข้าพเจ้า เป็นโอกาสที่จะได้แสดงเมตตาจิตต์ให้ปรากฏอีกครั้งหนึ่ง จึงได้เลือกเรื่อง "ตน กับ กรรม" ซึ่งได้แสดงแก่พุทธบริษัทในวันอาทิตย์ และได้บันทึกเสียงเอาไว้ โดยเห็นว่าเป็นเรื่องที่ควรเผยแผ่ให้ได้อ่านได้รู้กันแพร่หลายออกไป เพื่อเตือนใจให้นึกถึงตน และกรรมของตน แล้วตั้งตนไว้ชอบ มีความสุขความเจริญ จึงได้พยายามตรวจแก้จนเป็นที่พอใจ แล้วส่งให้พิมพ์ตามประสงค์ หวังว่าเรื่องนี้จักยังเกิดประโยชน์แก่ผู้อ่านบ้างเป็นแน่

ขอกุศลที่สำเร็จแต่ธรรมวิชาทานนี้ จงอำนวยอิฏฐวิปากสมบัติมนุญผล แก่นายกระจ่าง วาดเขียน โดยควรแก่ฐานะ ในสัมปรายภพ ทุกประการ.

วัดมกุฏกษัตริยาราม
๒๘ มีนาคม ๒๔๙๕

นางถมยา คุปตะวาทิน

ชาตา พ.ศ. ๒๔๐๗

มตา พ.ศ. ๒๔๘๓

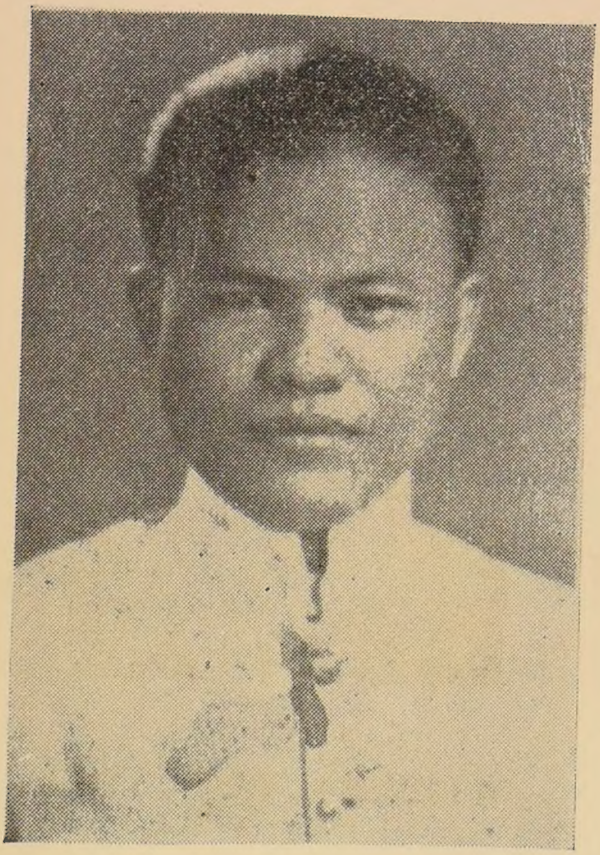

นายกระจ่าง วาดเขียน เปรียญ

ชาตะ ๒๔๔๕ – มตะ ๒๔๙๕

ประวัติย่อ

นายกระจ่าง วาดเขียน

นายกระจ่าง (มหาแหวน) วาดเขียน เกิดที่หมู่ที่ ๓ ตำบลเชียงรากน้อย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๕ เป็นบุตรนายอ้อน และ นางน้อม วาดเขียน ชีวิตในปฐมวัยของนายกระจ่างได้คลุกคลีอยู่กับวัดตลอดมาโดยเป็นศิษย์วัด ต่อมาได้บรรพชาเป็นสามเณรอยู่ที่วัดปทุมวนาราม และได้ย้ายมาอยู่ที่วัดมกุฏกษัตริยาราม ได้อุปสมบท ณ อุโบสถวัดมกุฏกษัตริยาราม เมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ มีพระศาสนโศภน (จตฺตสลฺโล แจ่ม) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระพินิตพินัย (กมาธิโก ชั้น) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ได้รับฉายาว่า โกณฺฑญฺโญ ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักนี้

เข้าสอบไล่ในสนามหลวงได้โดยลำดับ คือ

พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้ ป.ธ. ๓

พ.ศ. ๒๔๖๗ ได้ ป.ธ. ๔

พ.ศ. ๒๔๗๐ ได้ ป.ธ. ๕

ในระหว่างที่ได้อุปสมบทอยู่ พระมหาแหวนก็ได้รับใช้สำนักเรียนของวัด โดยช่วยเป็นพี่เลี้ยงพระใหม่ และเป็นกรรมการตรวประโยคนักธรรมของภิกษุใหม่ตลอดอายุพรหมจรรย์ ต่อมาเมื่อเห็นว่าตนไม่สามารถที่จะบวชอยู่ตลอดไปได้ จึงได้ทำการลาสิกขาเมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๔ เมื่อลาสิกขาแล้วได้ทำการสมรสกับ น.ส. ลมูล คุปตะวาทิน มีบุตรธิดา คือ

๑ น.ส. วัณศรี วาดเขียน

๒ น.ส. วัณณะ วาดเขียน

๓ ด.ช. องอาจ วาดเขียน

๔ ด.ญ. พูลทรัพย์ วาดเขียน

นายกระจ่าง วาดเขียน เป็นผู้มีอัธยาศัยเรียบร้อยเยือก

เย็นเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ญาติมิตรและคนทั่วไป มีเมตตากรุณาตั้งตนอยู่ในศีลธรรม สมกับที่เป็นเปรียญชั้นสุดท้ายแห่งชีวิต ได้ป่วยเป็นโรคเนื้องอกในกระเพาะอาหาร ได้ไปทำการรักษาที่ ร.พ. มิชชั่นอาการมีแต่ทรงกับทรุด แล้วได้ย้ายไปที่ ร.พ. ศิริราช โรคได้เป็นมากขึ้นจนเหลือความสามารถของนายแพทย์จะเยียวยาได นายกระจ่าง วาดเขียนได้ถึงแก่กรรมด้วยอาการอันสงบที่ ร.พ. นั้นเมื่อวันที่ ๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ คำนวณอายุได้ ๕๐ โดยปี.

อปฺปํ วต ชีวิตํ อิทํ ชีวิตน้อยหนอ.

เรื่อง

"ตน กับ กรรม"

ของ

พระศาสนโศภน (อุฎฐายี)

วัดมกุฎกษัตริยาราม

บาลี

อตฺตนาว กตํ ปาปํ อตฺตนา สงฺกิลิสฺสติ
อตฺตนา อกตํ ปาปํ อตฺตนาว วิสุชฺฌติ
สุทฺธิอสุทฺธิ ปจฺจตฺตํ นาญฺโญ อญฺญํ วิโสธเย.

แปล

ทำชั่วด้วยตนเอง ย่อมเศร้าหมองด้วยตนเอง
ไม่ทำชั่วด้วยตนเอง ย่อมบริสุทธิ์ด้วยตนเอง
บริสุทธิ์และไม่บริสุทธิ์เป็นของเฉพาะตน คนอื่นจะ
ทำคนอื่นให้บริสุทธิ์ไม่ได้.

บรรยายความ

ตนนั้นเป็นหลักสำคัญของเราทุกคน ตนจะเป็นคนดีคนบริสุทธิ์ ก็เพราะตนเองเป็นผู้ทำ ตนจะเป็นคนชั่วไม่บริสุทธิ์ ก็เพราะตนนั่นแหละเป็นผู้ทำ ความบริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์เป็นของฉะเพาะตน คนอื่นจะทำคนอื่นให้บริสุทธิ์หรือเศร้าหมองไม่ได้ นี้แสดงให้เห็นว่า ทุกคนมีตนเป็นสำคัญ และตนสามารถจะสร้างตนให้เป็นคนดีก็ได้ หรือจะทำลายตนลงไปให้เป็นคนเลวก็ได้ กรรม คือการกระทำของตนนั่นแลเป็นเหตุ การกระทำของตนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรต้องพิจารณา.

เมื่อว่ากันโดยหลักธรรมดาแล้ว ทุกคนเมื่อเกิดมายังไม่ปรากฏว่าเป็นคนดีหรือคนชั่ว เมื่อเป็นเด็กเล็ก ๆ มารดาบิดาก็อุปถัมภ์บำรุงเลี้ยงมา ถ้าท่านไม่สอนให้รู้จักดีให้รู้จักชั่วแล้ว ปล่อยให้ทำตามอำเภอใจอยากตามอำเภอใจปรารถนา ก็จะไม่รู้จักเว้นกรรมที่ชั่ว

เลือกทำแต่กรรมที่ดี ก็จะทำไปตามพอใจ หากไปทำกรรมที่ชั่วเข้า ตนก็เป็นคนเลวทราม เป็นที่รังเกียจดูหมิ่นของชนทั้งหลาย ถ้าเผอิญไปทำกรรมที่ดีเข้า ตนก็เป็นคนดี เป็นที่ยกย่องนับถือของชนทั้งหลาย ความทำโดยไม่รู้ว่าดีหรือชั่ว จึงมีผลทั้งดีและไม่ดี.

คนทุกคนต้องการจะเป็นคนดี มีความสุขความเจริญ ไม่ต้องการทุกข์ไม่ต้องการเสื่อม เพราะฉะนั้นจึงต้องมีการศึกษา คือฟังคำแนะนำสั่งสอนของท่านผู้รู้ ผู้ฉลาด ฟังแล้วคิดนึกตรวจตราให้เห็นเหตุผลตามความเป็นจริง ว่าที่ท่านแนะนำตักเตือนสั่งสอนนั้น ถ้าปฏิบัติตามที่ท่านว่าควรเว้น เว้นตามท่าน จะมีผลเป็นอย่างไร ถ้าเป็นผลดีแก่ตน คือตนไม่ชั่วช้าเลวทรามลงไป ก็ได้ความรู้ที่เกิดแต่การฟังและการคิดว่าทำอย่างนี้ไม่ดี ทำเข้าแล้วตนจะชั่วช้าเลวทราม ถ้าฟังแล้วพิจารณาเห็นว่า ที่ท่านแนะนำให้กระทำนั้น ถ้าทำเข้าแล้วจะได้ผลดี ตนจะมีความสุขความเจริญ

เป็นที่รักที่นับถือของชนอื่น แล้วทำตาม ได้ผลดีเห็นประจักษ์ ก็จะได้ความรู้เกิดขึ้นเพราะการฟังการคิดและการกระทำของตน ความรู้ของคนจึงเกิดด้วยเหตุ ๓ อย่าง คือ เกิดด้วยฟัง ด้วยคิด ด้วยทดลองทำตามที่ได้ฟังได้คิดมา เมื่อรู้ผลว่าดีหรือชั่วประจักษ์ชัดแล้ว ก็ชื่อว่ารู้ทั้งเหตุทั้งผล เมื่อรู้แล้ว ก็เป็นบรรทัดฐานให้ตนดำเนินการ เว้นกรรมที่ชั่วที่ผิดเสีย ทำแต่กรรมที่ดี ตนก็กลายเป็นคนดี เพราะการกระทำของตน เพราะฉะนั้น การศึกษาคือการสดับตรับฟัง การคิดพิจารณา การทดลองกระทำ คือเว้นชั่วทำดีตามที่ท่านสอน จึงเป็นอุบายช่วยตนให้เป็นคนเฉลียวฉลาดรอบรู้ทางเจริญและทางเสื่อม และช่วยให้ตนสามารถกระทำทางเจริญและเว้นทางเสื่อมได้ดี เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว ตนก็สามารถช่วยตนเองได้ เพราะฉะนั้น การฟังคำแนะนำสั่งสอนของบัณฑิต การพิจารณาคำสอนของบัณฑิตให้เห็นชัดและการปฏิบัติตามจึงเป็นเครื่อง

ป้องกันตนไม่ให้เสีย คือให้เป็นคนดี ดำเนินในทางที่ถูกที่ชอบ ด้วยเหตุนี้แหละ โลกจึงต้องถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ผู้ที่เกิดมาก่อนรู้โลกมาก่อน รู้จักความเสื่อมความเจริญพร้อมทั้งเหตุของมันมาก่อน ก็สอนคนที่เกิดมาทีหลังให้รู้ให้เข้าใจ ว่าทำอย่างนี้เป็นทางเสื่อม ทำอย่างนี้เป็นทางเจริญ ถ่ายความรู้ให้แก่กันเรื่อย ๆ มา ผู้ที่เป็นผู้น้อย เป็นลูกหรือเป็นศิษย์จะรับคำสอนของท่าน ตั้งใจสดับตรับฟังและกำหนดจดจำพิจารณาให้เห็นชัดด้วยปัญญาของตนเอง แล้วปฏิบัติตามคำสอน ก็เป็นคนดีเป็นคนเจริญตามกันไป การแนะนำสั่งสอนกันจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ช่วยโลกให้เจริญ คือสร้างคนดีให้เกิดขึ้น ถ้าปล่อยไปตามเรื่อง ใครจะเป็นอย่างไรก็ช่างมัน ไม่ช่วยกันแนะนำสั่งสอน ความรู้สึกผิดชอบดีชั่ว รู้จักทางเจริญทางเสื่อมก็ไม่มี ก็จะประพฤติตามอำนาจความอยากความปรารถนา เบียด

เบียดเบียนตนเองเบียดเบียนผู้อื่น ก่อความยุ่งยากเดือดร้อน เป็นศัตรูประทุษร้ายกัน.

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เกิดก่อน จึงต้องเป็นครูของคนที่เกิดทีหลัง โดยกฎธรรมดา ผู้ที่เกิดก่อนเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ต้องทำตัวให้ผู้น้อยที่เกิดทีหลังเห็นว่าเป็นผู้นำที่ดี นำไปในทางเจริญ เมื่อนำเขาไปในทางที่ดีที่เจริญแล้ว เขาปฏิบัติตาม เขาได้พ้นเสื่อม บรรลุความเจริญ เขาก็เคารพนับถือรักใคร่ และตั้งใจปฏิบัติตามด้วยความเคารพยำเกรง เพราะฉะนั้น ผู้ใหญ่จึงอยู่ในฐานะเป็นผู้นำ ถ้าต้องการให้ผู้น้อยซึ่งเป็นผู้ตามเป็นคนดี ผู้ใหญ่ก็ต้องทำดีให้เห็นเป็นแบบอย่าง ถ้าอยากจะให้ผู้น้อยเป็นคนดี แต่ผู้ใหญ่ไม่ทำดีให้เห็น เช่นไม่มีศีลไม่มีธรรม เสพสุราเมรัยกันฟุ่มเฟือย แล้วเด็กก็ประพฤติตามอย่างบ้าง ก็พากันเลวไปหมดทั้งผู้ใหญ่ทั้งเด็ก แม้พระจะช่วยสอนทั้งในบ้านในวัด ให้เป็นคนมีศีลมีธรรม อย่าให้เสพสุรายาเมาตามอย่างผู้ใหญ่

เด็กก็ไม่พึง เพราะเห็นผู้ใหญ่ทำได้ เด็กก็มีเสรีภาพจะทำได้บ้าง ผู้ใหญ่เล่นการพะนันกันหามรุ่งหามค่ำ แล้วจะห้ามเด็กไม่ให้เล่น เด็กก็ไม่เข้าใจ เมื่อเห็นผู้ใหญ่ทำได้ก็ยากจะต้องดูบ้าง เมื่อห้ามไม่ให้เล่นต่อหน้า ถูกว่าถูกเฆี่ยนตีก็ไปแอบเล่น เพราะฉะนั้น ทั้งดีทั้งไม่ดีนั้นต้องมีผู้นำ นำในทางที่ดีก็คือ เว้นการชั่วให้เห็นเป็นตัวอย่างว่าไม่ควรประพฤติ ทำการดีให้เห็นเป็นตัวอย่างว่าควรประพฤติ ผู้น้อยหรือเด็กได้เห็นผู้ใหญ่ทำอย่างนั้นก็ต้องทำตามกันไป เพราะตั้งแต่เกิดมาก็เชื่อผู้ใหญ่เรื่อยมา เพราะผู้ใหญ่มีเมตตากรุณาปราณีเลี้ยงดูอุปถัมภ์ให้มีความสุขความเจริญให้เฉลียวฉลาด ทั้งด้วยการกระทำให้เห็น ทั้งด้วยแนะนำพร่ำสอน เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว ผู้น้อยหรือเด็กจะเสียก็ยาก ด้วยผู้ใหญ่คอยป้องกันไว้ เพราะฉะนั้น ผู้ใหญ่จึงเป็นบุคคลสำคัญ เป็นตัวการผู้สร้างความเจริญหรือสร้างความเสื่อมให้แก่เด็ก แม้จะมีหลัก

ของกรรมว่า ใครทำดีเป็นคนดี ใครทำชั่วเป็นคนชั่ว ดีหรือชั่วเป็นของเฉพาะคน ใครจะทำให้ใครไม่ได้ก็จริง แต่ว่าในโลกนี้มนุษย์ทำตามอย่างกันเรื่อย ๆ มาตลอดจนอาหารของกิน ก็เอาอย่างกัน อะไรกินได้ อะไรกินไม่ได้ คนที่เกิดก่อนกินให้เห็น คนเกิดทีหลังก็กินตาม คนบางภาคกินของสกปรก เช่นเนื้อดิบปลาดิบ กินตามกันมาจนเคย ท้องก็เคยไม่เสีย คนบางภาคต้องทำให้สุกเสียก่อนจึงจะกินได้ ไปกินดิบ ๆ เข้าท้องเสียท้องร่วงไม่สบาย แล้วก็รังเกียจกินไม่ลง นี่เป็นเพราะเคยทั้งนั้น เพราะฉะนั้น ความประพฤติอะไรจนเคยชินเห็นกันมาแล้วทำตามอยู่สม่ำเสมอ แม้จะเป็นชั่ว ก็ไม่รู้สึกเป็นของแปลก เพราะทำอยู่สม่ำเสมอทั่วกันก็มองไม่เห็นว่าเป็นชั่ว ถ้าไปเทียบกับหมู่อื่นคณะอื่นที่เขาทำดีกันจนเป็นปรกติ เขาก็รู้ว่าที่ทำอย่างนั้นเป็นความชั่ว เป็นที่รังเกียจดูถูกดูหมิ่นไม่ควรคบค้าสมาคม แต่ผู้ที่ไม่รู้ตัวว่าการที่ตัวประพฤติ

อย่างนั้นมาก็กลับเห็นผู้ที่ประพฤติดีนั้นเป็นคนอวดดีถือตัว ยกตนข่มท่าน นั้นก็เพราะไม่มีใครแนะนำสั่งสอน จุ่มต่อความชั่วมาเสียจนเคย เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วก็ยากที่จะยกฐานะของตนให้สูงขึ้นจากความชั่วที่ได้เคยสะสมหมักหมมมานาน เพราะฉะนั้น โลกจะเจริญได้จึงต้องอาศัยบัณฑิต คือผู้รู้ทางเสื่อมและทางเจริญ มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น พระองค์สอนให้คบสัตบุรุษคือผู้ประพฤติดีประพฤติชอบ สอนให้ฟังธรรมคำสอนของสัตบุรุษ เพราะเมื่อคบท่านแล้ว ฟังธรรมคำสั่งสอน ก็จะได้รู้เหตุรู้ผลทั้งทางเจริญและทางเสื่อม เมื่อฟังแล้วพิจารณาเห็นประจักษ์ชัดแก่ตนว่าจริงถูกทั้งข้อที่ห้ามและข้อที่แนะนำให้ทำ แล้วประพฤติตามท่านเป็นธัมมานุธัมมปฏิบัติ ตนก็มีแต่เจริญไม่มีเสื่อม มนุษย์จึงมีต่าง ๆ ชั้นกัน ที่ต่างนั้นไม่ใช่มีใครไปจัดสรรค์ปันแบ่งเอาเอง ความกระทำของเขานั้นแล แบ่งผู้ทำให้ต่างกัน พวกที่กระทำกรรมชั่วทรามเศร้าหมอง

ความกระทำก็จัดเขาให้เป็นคนประเภทหนึ่ง คือเป็นคนเศร้าหมองชั่วทราม ผู้ที่มีสติปัญญารู้เสื่อม รู้เจริญ รู้เศร้าหมอง รู้บริสุทธิ์ เว้นกรรมเศร้าหมองเสีย ทำแต่กรรมที่บริสุทธิ์ ความกระทำของเขาก็แยกเขาให้เป็นคนอีกประเภทหนึ่ง คือเป็นคนดีเป็นคนบริสุทธิ์ เมื่อเอาคนทั้ง ๒ ประเภทนี้มาเทียบกันดูแล้ว ให้ผู้มีปัญญาพิจารณาเลือก ก็คงเลือกเอาข้างฝ่ายที่ประพฤติบริสุทธิ์ เพราะไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่สร้างศัตรูสร้างเวรสร้างภัยให้เกิดแก่ใคร ๆ เมื่อมีพวกประพฤติบริสุทธิ์กันมาก โลกก็อยู่เย็นเป็นสุข.

ความบริสุทธิ์หรือความเศร้าหมองเป็นของเฉพาะตน ใครทำเศร้าหมอง คนนั้นก็เศร้าหมอง ไม่มีใครไปปรักปรำแกล้งว่าใครให้เศร้าหมองได้ ใครประพฤติบริสุทธิ์ คนนั้นก็เป็นคนบริสุทธิ์ กรรมของตนที่กระทำนั้นเอง จำแนกให้เป็นคนดีเป็นคนบริสุทธิ์ แม้จะมีใครกล่าวร้าย หาความว่าชั่วช้าเลวทรามอย่างไร ก็ไม่

เลวไปตามปากเขาว่า เพราะไม่ได้กระทำเลวอย่างเขาว่า ในพระพุทธศาสนา สมเด็จพระบรมศาสดาทรงสอนให้พิจารณากรรม ว่าเรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำกรรมอันใดไว้ ดีหรือชั่วก็ตาม จักเป็นผู้รับผลของกรรมอันนั้น นี้แสดงให้เห็นว่า ความเป็นอะไร ๆ ของเรา ทั้งที่ดี ทั้งที่ไม่ดี ทั้งที่เจริญ ทั้งที่เสื่อมนั้น ไม่มีพระเจ้าองค์ใดมาบันดาล เราเป็นพระเจ้าบันดาลตัวของเราเอง แม้เราจะวิมุติหลุดพ้นจากอาสวกิเลส บรรลุมรรคผลนิพพาน พ้นจากความเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสาร ก็เพราะเรานั้นแหละเป็นผู้ปฏิบัติให้บริบูรณ์ในศีลสมาธิปัญญา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงบันดาลให้เราพ้นทุกข์ไม่ได้ นอกจากชี้ทางพ้นทุกข์ให้ดำเนิน เราต้องบันดาลตัวของเราเอง ด้วยปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ นี่แสดงให้เห็นชัดทีเดียวว่า ทุกคนมีสิทธิ

เสรีภาพที่จะสร้างตนให้เจริญ ไม่ต้องพึ่งคนอื่น แต่ที่จะทำดังนั้นได้ ก็ต้องอาศัยความรู้ คือรู้จักทางเจริญและทางเสื่อม และรู้จักอุบายที่จะหลีกทางเสื่อมดำเนินในทางเจริญ เพราะต้องมีรู้เป็นเครื่องนำ จึงจะหลีกทางเสื่อมดำเนินในทางเจริญได้ จึงต้องศึกษา การศึกษานั้น ก็คือการฟังคำแนะนำสั่งสอน ถ่ายความรู้ความฉลาดจากท่านผู้รู้ผู้ศึกษาหรือผู้เกิดมาก่อน ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบมาก่อน นึกคิดพิจารณาคำแนะนำตักเตือนสั่งสอนของท่านนั้น ให้เห็นด้วยปัญญาของตนเอง ไม่ใช่เชื่องมงายทุกอย่างไป ต่อมีเหตุผลควรเชื่อ คือเชื่อว่าเมื่อทำตามคำสอนของท่าน เว้นและกระทำดังที่ท่านสอนแล้ว ตนจะถึงความบริสุทธิ์ ไม่ถึงความเสื่อมเศร้าหมองเสียหาย ประจักษ์แก่ใจดังนี้แล้ว จึงรับรองและปฏิบัติตาม เมื่อปฏิบัติตามได้ผลเป็นความบริสุทธิ์หรือเป็นความเศร้าหมอง นั่นเป็นข้อพิสูจน์ความเชื่อหรือความรู้ของตนอีกชั้นหนึ่ง ว่า

ได้ปฏิบัติถูกตรงหรือปฏิบัติผิด และคำสอนนั้นมีเหตุมีผล ปฏิบัติแล้วได้ผลจริงดังที่ท่านสอนหรือไม่ เมื่อได้รู้ชัดนั้นแล้ว ชื่อว่ารู้ด้วยภาวนามยปัญญา คือปัญญาที่ทำให้มีให้เป็นขึ้นทั้งเหตุทั้งผล

ในพระพุทธศาสนา สอนให้พิจารณาทุกอย่าง แต่ที่ให้พิจารณามากที่สุด ก็คือตัวของตัวเอง เพราะตัวเองเป็นหลัก ที่จะดีหรือจะชั่วก็เพราะตัวเองเป็นผู้ทำ สิ่งที่จะทำตัวให้ชั่วหรือให้ดีนั้น ก็คือความอยากและความปรารถนาของตนเอง เพราะฉะนั้น ทุกคนเมื่อรู้ความปรารถนาของตัวเองว่า เราปรารถนาความสุขความเจริญ หรือปรารถนาความเป็นคนดี ก็ต้องรู้ว่าความสุขความเจริญหรือความเป็นคนดีของตนนั้นไม่มีใครบันดาลได้ นอกจากตัวของตัวเองเป็นผู้บันดาล คือสร้างทำขึ้น แล้วก็ระมัดระวังตัว ไม่ทำอะไรให้ขัดแย้งกับความปรารถนาของตัวเอง ต้องตรวจตราเสมอว่า การที่เราจะทำนี้ จะนำเราไปสู่

ความเจริญหรือนำไปสู่ความเสื่อม เมื่อเห็นว่าจะนำไปสู่ความเจริญด้วยสุขสมบัติลาภยศหรือด้วยปัญญาความรู้ความฉลาด ด้วยชื่อเสียงเกียรติคุณ หรือนำให้เจริญด้วยคุณธรรมอันเป็นเครื่องชำระกิเลสแล้วจึงทำ ถ้าเห็นว่าจะเป็นไปตรงกันข้ามแล้ว ก็เว้นเสียไม่ทำ ถ้ามีการพิจารณาดังนี้เสมอไปแล้ว ก็จะได้ผลคือรู้ดีรู้ชั่วอยู่ทุกระยะ เมื่อรู้ว่าดีทำ รู้ว่าชั่วไม่ทำ นี้เรียกว่าธัมมานุธัมมปฏิบัติ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ถ้ารู้ว่าไม่ดีแล้วก็ยังขืนทำ ฝืนความรู้สึก หรือถ้ารู้ว่าดีแล้วผัดเพี้ยนยังไม่ทำ รอเมื่อนั้นเมื่อนี้ ก็ชื่อว่าไม่ใช่ผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม คือไม่อนุโลมตามความถูกหรือความรู้ที่ถูก ยังประพฤติตามใจอยากใจปรารถนาของตนเองอยู่ ยากที่จะเป็นผู้เจริญหรือเป็นผู้บริสุทธิ์ได้ เพราะฉะนั้น ท่านจึงกำหนดหลักแห่งความเจริญไว้ ๔ ประการ คือ ๑ คบสัตบุรุษคือคนสงบคนฉลาด ๒ ฟังคำสอนของสัตบุรุษ ๓ พิจารณา

คำสอนของท่านโดยแยบคายอุบายที่ชอบ คือไม่ใช่เชื่อหรือทำตามโดยงมงาย ๔ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม คือเมื่อเห็นจริงแจ้งชัดว่า ทำอย่างนี้เป็นทางเจริญเป็นทางบริสุทธิ์แน่แล้ว ก็ปฏิบัติตาม คือละการที่เศร้าหมองเสีย กระทำการที่บริสุทธิ์ ให้เป็นไปสม่ำเสมอ ไม่ย่อหย่อน เมื่อปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมแล้ว กรรมที่ชั่วช้าเลวทรามที่จะทำตนให้เศร้าหมองก็ไม่มีทางที่จะเกิดขึ้น ตนก็ไม่ชั่วไม่เลวลงไป กรรมที่จะทำตนให้บริสุทธิ์ผุดผ่อง คือกรรมที่ดีเป็นกุศลตนได้ทำบริบูรณ์แล้ว ตนก็เป็นคนดีเป็นคนบริสุทธิ์ทั่วถ้วน สมตามหลักที่ว่า "ตนทำบาปเองย่อมเศร้าหมองเอง ตนไม่ทำบาปเองย่อมไม่เศร้าหมองเอง ความบริสุทธิ์หรือความเศร้าหมอง เป็นของเฉพาะตน."

เมื่อความบริสุทธิ์หรือเศร้าหมองเป็นของเฉพาะตน ไม่มีใครทำให้ใครได้แล้ว ทุกคนก็ต้องแก้ไขตนเอง

ด้วยการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ศึกษาสดับตรับฟังคำสอนของสัตบุรุษให้รู้ให้เข้าใจเพิ่มขึ้น ตรวจตราพิจารณาตัวเองอยู่เสมอ เหมือนคนที่จัดสิ่งภาชนะ หมั่นขัดหมั่นเช็ดอยู่เสมอแล้ว สนิมก็ไม่จับภาชนะที่ตนใช้นั้นก็บริสุทธิ์ผุดผ่องงดงาม ฉันใด ผู้ที่ตรวจตราความประพฤติปฏิบัติของตนอยู่เสมอ ระมัดระวังกรรมที่เศร้าหมอง ที่เป็นบาปเป็นอกุศลไม่ให้เกิดขึ้น ให้มีแต่กรรมที่เป็นกุศลบริสุทธิ์ผุดผ่องแล้ว ตนก็จะเป็นผู้ผ่องใสไม่เศร้าหมองอยู่ทุกเมื่อ มองดูตนพิจารณาเห็นตนเป็นผู้บริสุทธิ์ผุดผ่องแล้ว ก็ย่อมได้รับความสบายใจ ความบริสุทธิ์แห่งจิตต์ใจและความประพฤติทางกายวาจานี้ เป็นสิ่งสำคัญ เป็นคุณสมบัติภายใน ที่เป็นที่ตั้งแห่งความสงบความเย็นใจหรือความดับทุกข์ดับร้อน แม้จะไม่มีทรัพย์สินเงินทองเหมือนเขาทั้งหลาย แต่มีใจอันสงบเย็น ยินดีแต่สิ่งที่จะพึงได้มาในทางที่ชอบธรรม ไม่มีบาปอกุศลเจือ

ปนแล้ว ก็ตัดความดิ้นรนทะเยอทะยานผิดทางให้หมดไป ย่อมมีความสุขความสงบความเย็นใจ นี่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เป็นขั้นสำคัญ ที่ทุกคนต้องรู้และปฏิบัติให้บริบูรณ์.

ข้อที่ว่า "เรามีกรรมเป็นของตน เราเป็นผู้รับผลของกรรม" นั้น ก็คือเมื่อเราทำดีหรือทำชั่ว เราต้องเป็นเจ้าของทั้งดีทั้งชั่ว เราทำดีก็ได้รับผลดี ทำชั่วก็ได้รับผลชั่ว ไม่มีทางที่จะเลี่ยงหลีกให้พ้นไปได้ ข้อที่ว่า "เรามีกรรมเป็นกำเนิด" นั้น ก็คือว่า เราทำดีในปัจจุบันนี้ กรรมดีนั้นก็จะส่งเสริมให้เราเป็นคนดีอยู่ต่อไป ถ้าทำดีอยู่สม่ำเสมอแล้ว ความเป็นคนดีนั้นก็ไม่ตกต่ำ ถ้าไปกลับทำชั่วเข้าแล้ว ก็เปลี่ยนภพเปลี่ยนกำเนิดใหม่กลายเป็นคนชั่วไปในทันทีที่ทำ ข้อที่ว่า "เรามีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์" นั้น ก็คือว่า เมื่อตนทำกรรมดี ตนก็มีกรรมดีเป็นเครื่องแวดล้อมป้องกันไม่ให้ตนเสื่อมให้มีแต่ความเจริญ เหมือนมีญาติพวกพ้อง

ที่ดีมีอุปการะ ก็จะสนับสนุนให้มีแต่ความเจริญ ฉะนั้น ถ้าตนทำกรรมชั่วแล้ว กรรมชั่วนั้นเอง จะกลุ้มรุมเบียดเบียฬตนให้เลวทรามทุกข์ร้อน เหมือนมีญาติพวกพ้องที่เป็นอันธพาล หรือมีบริวารที่เป็นโจรรุมกินปล้นแย่งลักฉ้อทำให้ตนวอดวายไปฉะนั้น ข้อที่ว่า "เรามีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย" นั้น ก็คือว่า ถ้าตนทำกรรมดีกรรมดีนั้นก็จะคุ้มครองตนให้มีความสุขความเจริญ ถ้าตนทำกรรมชั่ว กรรมชั่วนั้นก็จะพาตนให้ได้รับความทุกข์ยากเดือดร้อน แม้จะแก้ไขอย่างไร เมื่อกรรมชั่วยังไม่หมดกำลังแล้ว ตนก็ยังจะต้องประสพผลของกรรมชั่วนั้นอยู่เรื่อยไป จนกว่าจะได้เห็นกรรมชั่วว่าเป็นโทษ แล้วงดเว้นกรรนชั่วนั้นเสีย เมื่อกรรมชั่วให้ผลเสร็จสิ้นแล้ว กรรมดีที่ทำใหม่ก็จะให้ผลต่อไป กรรมชั่วก็เป็นที่พำนักเหมือนกัน คือเป็นที่พำนักของคนทำชั่ว แม้จะอยากดีอยากเจริญเหมือนเขา แต่เป็นลูกหนี้ของกรรมชั่ว กรรมชั่วก็ต้องเป็นเจ้าหนี้

เอาไว้ใช้จนเสร็จสิ้นหมดหนี้หมดสินแล้วจึงปล่อยไป เหมือนคนที่เป็นทาสเขา ต้องรับใช้งานการเขา กินอด กินหยากลำบากกรากกรำ แต่ก็ต้องจำทนเป็นอยู่ได้ ทั้ง ๆ ที่ต้องลำบากกรากกรำนั้น เมื่อหมดค่าตัวเป็นไทยแก่ตัวแล้ว จึงจะหลุดไปช่วยตัวเองได้อีก ถ้ากลับไปประพฤติชั่วล้างผลาญตัวจนหมดสิ้น ก็จะต้องกลับเป็นทาสเขาอีกฉันใด กรรมชั่วที่ตนทำก็เป็นฉันนั้น เพราะฉะนั้น กรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องระมัดระวัง ท่านสอนให้พิจารณากรรมของตน หรือสอนให้พิจารณาโทษของตน ก็เพื่อจะได้ระมัดระวัง เมื่อได้ประสพความทุกข์ความเสื่อมแล้ว ไม่เที่ยวหลงซัดโทษคนอื่นว่าเพราะคนนั้นทีเดียว เราจึงต้องลำบากเดือดร้อนทุกข์ยากอย่างนี้ เพราะคนนี้ทีเดียวเราจึงต้องเสื่อมต้องทุกข์ ที่ไปเที่ยวซัดดังนั้นผิด แม้จะมีคนอื่นมาชักมานำให้ทำ แต่ถ้าตนพิจารณาโดยรอบคอบด้วยปัญญาของตนเอง เห็นว่าเป็นทางเสื่อมแล้วไม่ทำ

การชักนำของเขาก็คงจะทำอะไรตนไม่ได้ ถ้าเขามาชักนำว่าเป็นทางดี แต่ตนไม่พิจารณาให้รอบคอบกลับเห็นเป็นทางไม่ดีแล้วไม่ทำ ตนก็ยากที่จะเป็นคนดีเป็นคนเจริญได้ จึงเห็นว่าโทษผู้ชักผู้นำไม่ได้ ต้องโทษตัวเอง ถ้าตัวเองพิจารณาโดยรอบคอบ เห็นเหตุเห็นผลประจักษ์ชัดแล้ว เมื่อเห็นว่าเป็นทางเสื่อมไม่ทำตามเขา ตนก็ไม่เสื่อม เมื่อเห็นว่าเป็นทางเจริญตนทำตามเขา ตนก็เจริญ การที่ทำตามเขาหรือไม่ทำตามเช่นนี้ ไม่ใช่เพราะเขาชักนำ แต่เพราะความพอใจของตนเองต่างหาก เพียงแต่เขามาเตือน หรือเขามาทำให้เกิดความสำนึกขึ้นแล้วได้พิจารณา เพียงแต่เป็นเครื่องประกอบหรือเป็นอารมณ์จูงใจให้รู้จักพิจารณาเท่านั้น เพราะฉะนั้น การพิจารณานั่นแหละเป็นเครื่องป้องกันตนไม่ให้ทำผิดทาง คือไม่ทำกรรมที่เศร้าหมอง ให้ทำแต่กรรมที่บริสุทธิ์ การพิจารณานั้นต้องเริ่มพิจารณาตั้งแต่คนที่ตนจะคบค้าสมาคมด้วย

ให้เห็นชัดว่าผู้นั้นเป็นบัณฑิตเป็นสัตบุรุษหรือว่าเป็นพาลเป็นอสัตบุรุษ เมื่อเห็นแล้วว่าเป็นบัณฑิตเป็นสัตบุรุษจึงคบ เห็นว่าเป็นพาลเป็นอสัตบุรุษ ก็หลีกเลี่ยงเสียไม่คบ เมื่อคบสัตบุรุษคบบัณฑิตแล้ว ก็ประพฤติตามหลักอีก ๓ ประการ คือฟังคำแนะนำสั่งสอน หรือฟังเหตุผลของท่าน สังเกตพิจารณาดูความประพฤติปฏิบัติของท่านผู้เป็นสัตบุรุษบัณฑิตนั้น ว่าท่านทำตนให้เจริญด้วยอุบายอย่างไร ก็ทำตาม เป็นโยนิโสมนสิการด้วย เป็นธัมมานุธัมมปฏิบัติด้วย โดยลำดับไป เมื่อเป็นเช่นนี้ ตนก็เจริญทั้งความรู้ความฉลาดทั้งความปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ทั้งความสุขความสงบและความเย็นใจ

ทุกคนปรารถนาความเป็นคนดี ไม่ปรารถนาความเป็นคนชั่วคนเศร้าหมอง จะดีหรือจะชั่วก็เพราะตัวเองเป็นผู้ทำ ตัวเองจะเว้นชั่วประพฤติดีได้ ก็ต้องอาศัยความรู้ความฉลาด ความรู้ความฉลาดเกิดขึ้น

เพราะการศึกษา การศึกษาเนื่องด้วยการคบค้าสมาคมกับผู้ที่อยู่แวดล้อม ถ้าได้อยู่แวดล้อมด้วยคนที่เฉลียวฉลาดรอบรู้เหตุผลนำในทางที่ดี ก็จะได้คติที่ดีไปนำให้คนฉลาด และประพฤติดี เพราะฉะนั้น การคบค้าสมาคมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องระมัดระวัง คือต้องคบบัณฑิตสัตบุรุษคนฉลาดคนสงบเรียบร้อยดังกล่าวแล้ว

เพราะเหตุนั้น สาธุชนผู้ปรารถนาความบริสุทธิ์อันเป็นตัวความดี และเป็นมูลเหตุแห่งความสุขความเจริญทั้งปวง ตั้งแต่ต่ำที่สุดจนถึงสูงที่สุด คือวิมุตินฤพาน จึงควรพิจารณากรรมคือการกระทำของตนเอง อันเป็นเครื่องส่อเจตนาส่อความปรารถนาที่บริสุทธิ์หรือเศร้าหมอง เมื่อพิจารณากรรมอยู่ทุกระยะเว้นกรรมที่เศร้าหมองทำแต่กรรมที่บริสุทธิ์แล้ว ตนก็จะถึงความเป็นผู้บริสุทธิ์และความสุขความเจริญสูงขึ้นเป็นขั้น ๆ ตามโอวาทคำสอนของสมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ ดังแสดงมาด้วยประการฉะนี้ ฯ

ห้องสมุดหนังสืออนุสรณ์งานศพ

ร. พ. มหามกุฎ ฯ หน้าวัดบวรนิวศวิเหาร กรุงเทพ ฯ
นายพินิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา ๒๔๘๕

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย
หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร
ถนนพระสุเมรุ จังหวัดพระนคร
นายพินิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา
พ.ศ. ๒๔๙๕